

Zdravotničtí pracovníci jsou dle zákona o zdraví lidu povinni vykonávat povolání svědomitě i poctivě, lidsky i zodpovědně. Nejde o neslučitelné protiklady, když se českých psychiatrů přímo týká několik tisíc platných právních předpisů, podle nichž jsou povinni postupovat při léčbě pacientů? Neznalost zákona sice neomlouvá, ale kompletní znalost právě platného zdravotnického práva je nemožná. Problematická je nejen rozsáhlost a komplikovanost zákonů, ale i jejich častá protichůdnost.

Např. na jedné straně je trestné neposkytnout zdravotnickou pomoc, na druhé straně je trestné omezovat osobní svobodu. Podle vládního návrhu zákonů o stabilizaci veřejných rozpočtů dokonce hrozí pokuta 50 000 Kč ambulantnímu zařízení, které poskytne lékařskou péči, a nevybere přitom regulační poplatek. Zároveň máme povinnost zachovat mlčenlivost o všem, co se dozvíme v souvislosti se svým povoláním (porušení je trestným činem neoprávněného nakládání s osobními údaji), na druhé straně máme desítky ohlašovacích povinností dle mnohých nesourodých zákonů a vyhlášek. Svým povoláním bychom si rádi důstojně vydělali na živobytí, na druhé straně je většinou raději často protizákonně požadovat přímou úhradu... Je obtížné pracovat jako lékař bez porušování některých právních předpisů.

Série článků, které budou zveřejňovány v Psychiatrii pro praxi, se snaží varovat zdravotníky zejména před postupy nelegálními (byť někdy běžnými) s trestně právními dopady, seznámit čtenáře s platnými právními předpisy z praktického pohledu provozu psychiatrického zdravotnického zařízení a doporučit postupy v medicínsky a právně komplikovaných situacích.

Autor děkuje všem spolutvůrcům textů, zejm. právníce Mgr. Janě Vonáskové.

Citace zákonů mají být z právního hlediska úplné, pro přehlednost však budou uvedeny ve zkráceném a zjednodušeném znění proloženě.

POVINNÁ MLČENLIVOST ZDRAVOTNÍKŮ

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Psychiatrická léčebna Bohnice

Institut postgraduálního vzdělávání zdravotníků

Psychiat. pro Praxi, 2007; 8(5): 232–233

Povinná mlčenlivost zdravotníků je zakotvena v těchto právních předpisech:

- Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (v biomedicině) (ratifikována v ČR r. 2001 pod č. 96/2001 Sb. m. s.): „**Každý má právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví**“ (čl. 10 odst. 1).
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, v platném znění: „**Údaje o zdravotním stavu jsou považovány za citlivé (§ 4). Osoby přicházející do styku s osobními údaji jsou povinny zachovávat o nich mlčenlivost**“ (§ 15). Fyzické osobě, která porušila mlčenlivost, lze uložit pokutu až 100 000 Kč (§ 44). Správci (zpracovatelé) osobních údajů – právnické osobě (např. zdravotní zařízení) lze za delikty spojené s nesprávným nakládáním s osobními údaji uložit pokutu do 5, resp. 10 milionů Kč (§ 45).
- Etický kodex Lékařské komory ČR (§ 2 odst. 9): „**Lékař je povinen důsledně zachovávat lékařské tajemství, pokud není této povinnosti zbaven souhlasem pacienta nebo zákonem.**“
- Do 1993 bylo porušení mlčenlivosti zdravotníkem etickým proviněním. Od 1994 jde o trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 178 trestního zákona a novelou trestní-

ho zákona z r. 2001 byla trestní sazba zvýšena na **5 let odnětí svobody**.

- Povinnou mlčenlivost definuje § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění novely č. 111/2007 Sb., platné od 15. 5. 2007 (jde o formulaci navrženou ČLK): „**Každý zdravotnický pracovník je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dověděl při výkonu svého povolání, s výjimkou případů, kdy skutečnost sděluje se souhlasem ošetřované osoby; povinnost oznamovat určité skutečnosti uložená zdravotnickým pracovníkům zvláštním právním předpisem není tím dotčena. Povinností mlčenlivosti není zdravotnický pracovník vázán v rozsahu nezbytném pro obhajobu v trestním řízení a pro řízení před soudem nebo jiným orgánem, je-li předmětem řízení spor mezi ním, popřípadě jeho zaměstnavatelem a pacientem, nebo jinou osobou uplatňující práva na náhradu škody nebo na ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotní péče.**“

Toto ustanovení bylo do 15. 5. 2007 formulováno velmi obecně a jedinou výjimkou z povinné mlčenlivosti byl souhlas pacienta (zbavení nadřízeným orgánem ve státním zájmu bylo v postkomunistické praxi nepoužitelné). Mlčenlivost se netýkala jen zdravotníků či citlivých údajů, ale všech skutečností,

o nichž se zdravotník dověděl v souvislosti se svým povoláním. Pokud druhou větu výše uvedeného novelizovaného paragrafu chápeme tak, že umožňuje zdravotníkovi hájit se ve všech řízeních s pacientem (a dále i s jinou osobou uplatňující práva na náhradu škody nebo na ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotní péče), mohou se psychiatři konečně bez strachu z porušení mlčenlivosti hájit vůči tr. oznámením, žalobám i stížnostem a konečně i sdělovat bez souhlasu pacienta důvody jeho nedobrovolné hospitalizace, např. při výsledku soudcem (podle § 191b odst. 3 o. s. ř.) v detenčním řízení. Dosud to paradoxně nebylo možné, neboť podle § 124 o. s. ř. dokazování je třeba provádět tak, aby byla šetřena zákonem stanovená povinnost mlčenlivosti. V těchto případech výslech lze provést jen tehdy, jestliže vyslýchaného zprostil povinnosti mlčenlivosti ten, v jehož zájmu má tuto povinnost.

Za udělenou výjimku z povinné mlčenlivosti (byť nejde o oznamovací povinnost) se považuje i znění § 186 odst. 1 o. s. ř.: Návrh na zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům může podat též zdravotnické zařízení.

Nadále však zůstává pravděpodobně nezákon-
né (byť běžné) oznámit např.

- podezření ze spáchání trestného činu pacientem, když ten k tomu nedal souhlas (pokud nešlo o činy vyjmenované v § 167 a 168 trestního zákona, kde máme povinnost čin přezkazit

či oznámit) – nejčastěji šlo o majetkové trestné činy (krádeže), násilné trestné činy (ubližení na zdraví, loupež, vydírání), útěk z ochranného léčení (maření výkonu úředního rozhodnutí), podle judikatury Ústavního soudu a stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství je povinnost mlčenlivosti zdravotnických pracovníků prolomena povinností státních orgánů oznamovat trestné činy podle § 8 odst. 1 trestního řádu. Před podáním tr. oznámení si tedy zdravotnické zařízení musí položit otázku, zda je státním orgánem. Kladně by si pravděpodobně mohly odpovědět jen státní příspěvkové organizace.

- útěk pacienta v detenci, tedy umístěného podle § 23 odst. 4 písm. b zákona 20/1966 Sb. bez souhlasu, neboť jeví známky duševní choroby nebo intoxikace a ohrožuje sebe nebo své okolí
- podat bez souhlasu pacienta návrh (podnět) k zahájení řízení o změně.

Jak odpovídat orgánům činným v trestním řízení (OČTŘ)

OČTŘ (Policie ČR, státní zastupitelství, trestní soud) často vyžadují písemně informace o pacientech, jejich dožádání obvykle začíná slovy „podle § 8 trestního řádu žádáme informace...“

Co ve skutečnosti stanoví § 8 trestního řádu?

- **Odst. 1:** „Státní orgány, právnické a fyzické osoby jsou povinny bez zbytečného odkladu (a nestanoví-li zvláštní předpis jinak i bez úplaty*) vyhovovat dožádáním OČTŘ při plnění jejich úkolů.“
- **Odst. 4:** „Toto dožádání lze odmítnout s odkazem na povinnou mlčenlivost danou zákonem (což neplatí pro povinné oznámení nebo nepřekážení trestného činu nebo když dožádaná osoba je oznamovatelem trestného činu).“
- **Odst. 5:** „Tyto informace pro trestní řízení lze vyžadovat pouze po předchozím souhlasu soudce.“

Z toho tedy plyne, že zdravotníci nemohou sdělovat informace na žádost OČTŘ bez souhlasu

pacienta či soudce (ale na žádost soudce jen v trestním řízení, v občanskoprávních sporech souhlas ani soudce nestačí!). Nejčastěji dotaz klade policie, a ta má dokonce ze zákona o policii povinnost poučit nás, že máme zákonnou povinnost mlčenlivosti!

Pokud je tedy pacient k dispozici, obvykle souhlasí a nechť přímo pod zprávu podepíše, že souhlasí se sdělením údajů. Pokud však pacient k dispozici není (nebo se sdělením nesouhlasí), zdravotník má upozornit policii, že je vázán mlčenlivostí a ke kladnému vyřízení je třeba souhlasu pacienta nebo soudce. Obecně praktikovaný úzus je takový, že pokud policie sdělí, že má souhlas pacienta nebo soudce, zdravotník tomu důvěřuje a bez ověřování požadované údaje z dožádání sdělí.

Zdravotník se tedy musí ptát:

- Mám souhlas pacienta (opatrovníka či jiného zákonného zástupce pacienta, popř. soudce v trestním řízení) k podání informací?
- Nemám-li tento souhlas, mám oznamovací povinnost (viz příští článek), nebo podávám návrh (podnět) na zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům?
- Obhajuji sebe (zaměstnavatele) v řízení s pacientem (nebo jinou osobou uplatňující práva na náhradu škody nebo na ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotní péče)?
- Pokud ne, mám zákonem stanovenou povinnou mlčenlivost a nesmím žádné informace o pacientovi poskytnout!

Rizikové situace porušení mlčenlivosti:

- společné vizity (porušování soukromí před ostatními pacienty)
- informování cizích osob (pojistitele, zaměstnavatele, nadřízeného, policie apod.) bez souhlasu pacienta
- informování cizích osob telefonicky
- informování sdělovacích prostředků

- poskytnutí informací státním orgánům, byť na jejich žádost
- poskytnutí informací jiným lékařům, u kterých k tomu neexistují žádné důvody vyplývající z jejich pracovního zařazení
- praxe oznamovat policii útoky všech pacientů umístěných v ústavu bez souhlasu – takové porušení mlčenlivosti je třeba pečlivě individuálně odůvodnit, např. krajní nouzí podle § 14 tr. zákona (odvrácení přímo hrozícího nebezpečí) nebo § 415 občanského zákoníku (každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí).

Kauza

Autor bude doplňovat tyto články kauzami ze soudní praxe. Naštěstí jedna z mála soudních kauz v ČR o obvinění z trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji je o primární gynekologického oddělení na malém městě obviněného pacientkou za to, že se jí před ostatními pacientkami ptal na citlivé údaje.

Rád bych však upozornil, že každé vystoupení zaměstnance zdravotnického zařízení v médiích, kde např. popisuje zdravotní stav pacienta v komatu, je typickým naplněním skutkové podstaty trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 178 trestního zákona, který uvádí: **Kdo, byť i z nedbalosti, sdělí nebo zpřístupní osobní údaje o jiném získané v souvislosti s výkonem svého povolání, a tím poruší povinnost mlčenlivosti, bude potrestán odnětím svobody až na 3 roky. Na 5 let odnětí svobody bude potrestán ten, kdo tento čin spáchá porušením povinností vyplývajících z povolání nebo jej spáchá tiskem, rozhlasem či televizí.**

*) Zdravotník neposkytne údaje bezúplatně, ale má právo na odměnu dle ust. §15 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění, ve výši odpovídající Věstníkům ministerstva financí nebo Seznamu výkonů s bodovými hodnotami, bylo-li třeba provést bodově ohodnotitelné výkony včetně administrativních. Dle Věstníku ministerstva financí č. 14/2004, příloha č. 3, str. 41, bod 3 hlavy V. lze za lékařskou zprávu dožádanou státním zastupitelstvím nebo soudem, obsahující celkové hodnocení zdravotního stavu, účtovat max. částku 289,30 Kč. Odměnu hraadí orgán, který dožádání učinil. Faktura na hospitalizaci (cizinců) na „příkaz“ OČTŘ je podle zkušeností PL Bohnice nedobytná pohledávka.

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.
Psychiatrická léčebna Bohnice
Ústavní 91, 181 02 Praha 8
e-mail: jiri.svarc@plbohnice.cz